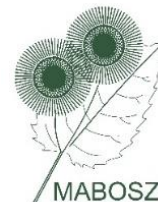

KERTEK MINDENKINEK – NE CSAK NÉZZ!
GYŰJTEMÉNYES KERTEKBE DOLGOZÓ, ÉS SEGÍTSÉGGEL ÉLŐKEL
FOGLALKOZÓ SZAKEMBEREK KÖZÖS WORKSHOPJA
A BOTANIC GARDENS - COME IN! ERASMUS + PROJEKT KERETÉBEN

ÖSSZEFOGLALÓ ÉS SEGÉDANYAG

A workshopon arra törekedtünk, hogy a 17 tagkertből jelentkező kollégák inspirációt, ötleteket, jó gyakorlatokat kapjanak egymástól és olyan külső szakemberektől, akik hasonló adottságok között dolgoznak rendszeresen sérült emberekkel, csoportokkal.

A munkamódszert úgy állítottuk össze, hogy a résztvevők a külső inspirációk mellett egymástól is tanulhassanak, miközben saját élményt szereznek kreatív tervezési folyamatokban. Egy nap alatt csak elkezdődhetett ez a munka, az első lépéseket tehetük meg, de a résztvevő kollégák rendkívüli aktivitásának köszönhetően máris sok ötletet gyűjtöttünk össze és reményeink szerint tisztább lett a kép azzal kapcsolatban is, mit tehetnek a gyűjteményes kertben dolgozók a fejlődés érdekében és hol van az a határ, ahol érdemes külső, tapasztalt segítséget bevonni a tervezésbe és lebonyolításba.

Az alábbi rövid összefoglaló egy kis emlékeztető, amiben kiemeljük a legfontosabb tapasztalatokat és tanultakat. Még számunkra, a szervezők számára is meglepő, hogy milyen bőséges és hasznos anyag született közös erőfeszítésünkéből.

TAPASZTALATOK / ÉLMÉNYEK / FÉLELMEK / ELVÁRÁSOK SÉRÜLT CSOPORTOK, EMBEREK FOGADÁSÁVAL, RÉSZÜKRE ÉLMÉNY NYÚJTÁSÁVAL KAPCSOLATBAN

A résztvevő gyűjteményes kerti kollégák a következő **tapasztalatokat** fogalmazták meg sérült látogatók fogadásához kapcsolódóan:

A legtöbb kertben kért már, illetve időről-időre kér foglalkozást, szakvezetést valamilyen fogyatékkal élő gyermekekből, felnőttekből álló csoport, vagyis van igény erre a speciális tevékenységre. A hallássérültek jönnek legkevesebben. A sérült emberek különösen hálásak és sok szeretetet adnak. Jól érzik magukat a kertben, érdeklődőek és kitartóak, nyitottan és érzékenyen képesek jelen lenni. Ezért élmény velük dolgozni, akkor is, ha nagy energiabefektetést igényel mind a felkészülés, mind a lebonyolítás és nagy empátiát. Fontos, hogy ne a sztereotípiák alapján dolgozzunk velük. Többen megfogalmazták, hogy sokkal kevésbé érzékenyek a fogyatékos emberek, mint ahogy gondolták, vagyis nem bántódnak meg egy rossz szón. Ismerik az adottságaikat és örülnek annak, ha nem „fogyatékosként” bánnak velük.

A kollégák kevés tapasztalattal rendelkeznek ezen a téren, bizonytalanok abban, hogy megfelelően kommunikálnak-e velük. Emellett a hazai gyűjteményes kertek kevésbé akadálymentesek, ezért az akadályokkal számolni kell. Érdemes felkészülni arra is, hogy egy sérült csoportnál több váratlan helyzet lehet.

Beszéltünk arról is, hogy a kollégáknak milyen **félelmei** vannak a sérült emberek, különösen csoportok fogadásával kapcsolatban, hiszen az ezekre adott megoldások, válaszok nagy segítséget jelentenek:

Sokan megfogalmazták, nem tudják pontosan, hogy vajon a saját kertjük terepviszonyai milyen gondot okoznak majd a csoportnak, sokan félnek attól, hogy egy fogyatékkal élő látogató megsérül. Többen bizonytalanok abban, hogyan fogadtassák el, értessék meg a szabályokat a

sérült csoportokkal. Megfogalmazódott az a prekoncepció, hogy a megszokottól eltérő, számukra idegen környezet hatással lesz rájuk, de vajon mennyiben viselkednek másképpen?

A speciális kommunikáció tapasztalata aggodalommal is tölti el a legtöbb kollégát, hiszen nem tudják, hogy sikerült-e átadni az információkat, illetve, hogy mivel bántják meg őket, amit nagyon nem szeretnének. Sokan szeretnék tudni, hogyan lehetne úgy kommunikálni velük, hogy azt érezzék, egyenrangúan kezelik őket az egészséges emberekkel.

Abban is van egy kis zavar Magyarországon, hogy milyen intézménybe milyen kedvezményt kaphatnak, s mivel nem egyértelmű ebben a témában az általuk elérhető információk köre, több kertben adódott ebből konfliktus.

Igényeket is megfogalmaztunk. Annak érdekében, hogy sikeresen bonyolítsanak le fogyatékos csoportok részére programokat, módszereket, technikákat és adaptálható ötleteket szeretnének. Többeknek szándékában áll speciális kertépítészeti megoldásokkal és speciális útvonalak kiépítésével elősegíteni az élményszerzést. Az is felmerült igényként, hogy milyen módszerekkel lehetne becsalogatni sérült embertársainkat a gyűjteményes kertekbe.

Összegezve minden résztvevő rendkívüli nyitottsággal érkezett. Mindenki határozott volt a szándék, hogy rendszeresen, jól kitalált és lebonyolított programokat kínáljanak fogyatékkal élő csoportoknak és hogy a gyűjteményes kertek akadálymentesítése fontos lenne olyan mértékben, amennyire lehetséges, viszont kevés saját tapasztalattal rendelkeznek. Az a prekoncepciónk is beigazolódt, hogy kevés szakértői segítséget kapnak ebben a munkában, sokszor kényszerülnek saját információgyűjtésre és intuícióikra.

Béltekiné Gál Anikó bemutatta a Botanic Garden-Come in! Erasmus+ Projektet. A projekt honlapja az információk mellett hasznos letölthető anyagokat is tartalmaz: <https://garden-comein.com/>

AMIT TANULTUNK EGYMÁSTÓL ÉS A KÜLSŐ SZAKEMBEREKTŐL

A kert akadálymentesítése

A botanikus kertek és arborétumok teljes körű akadálymentesítéséhez **Fördös-Hódy Erzsébet** építész - rehabilitációs szakmérnököt, a Mozgássérültek Budapesti Egyesülete **Egyetemes Tervezés Információs- és Kutatóközpont (ETIKK)** munkatársát hívtuk segítségül. Az ETIKK a Come In! Erasmus+ projekt keretében már felmérte a Vácrátóti nemzeti Botanikus Kertet, ezzel kapcsolatos tapasztalatait is megosztotta velünk.

A valódi megoldás az ún. **egyetemes tervezés**. Ez a módszer arra törekszik, hogy minden ember számára alkalmassá tegye az adott objektumot, szolgáltatást, vagyis mindenféle fogyatékoságot, képességihiányt figyelembe vesz, egyben az egészséges emberekre is gondol. Olyan kiegyensúlyozott megoldásokat keres, amelyek nem akadályozzák az élményszerzést, mégis segítik a résztvevőket.

A workshopon **egy képzeletbeli kert rajzán** gondoltuk végig azt, hogy hol lehetnek a kertben olyan beavatkozási pontok, ahol szükséges vagy érdemes valamilyen megoldással segíteni a fogyatékkal élők tájékozódását, mozgását vagy élmény- és ismeretszerzését. A rajzon bejelöltük a pontokat, területeket és felírtuk-felrajzoltuk a lehetséges megoldásokat. Ezt a **kreatív problémamegoldó módszert** érdemes alkalmazni és **a saját kertünk alaprajzán is, a kollégáinkkal közösen** megkeresni és berajzolni, felírni az ötleteinket, javaslatainkat.

A workshopon a **közös tervezés** eredményeit értékelte és kiegészítette az ETIKK munkatársa. Sok megoldást összegyűjtöttünk, a kollégák gondoltak az alapvető feltételekre, melyek ahhoz szükségesek, hogy a sérült emberek végig tudjanak menni egy útvonalon, de több javaslat érkezett arra, hogyan tudjuk gazdagítani az élményszerzést. Tanulság volt, hogy hajlamosak vagyunk nagyobb volmenű megoldásokat találni, amik olykor szükségesek, de több esetben **kiválthatóak szelídebb, egyszerűbb, visszafogottabb megoldásokkal**.

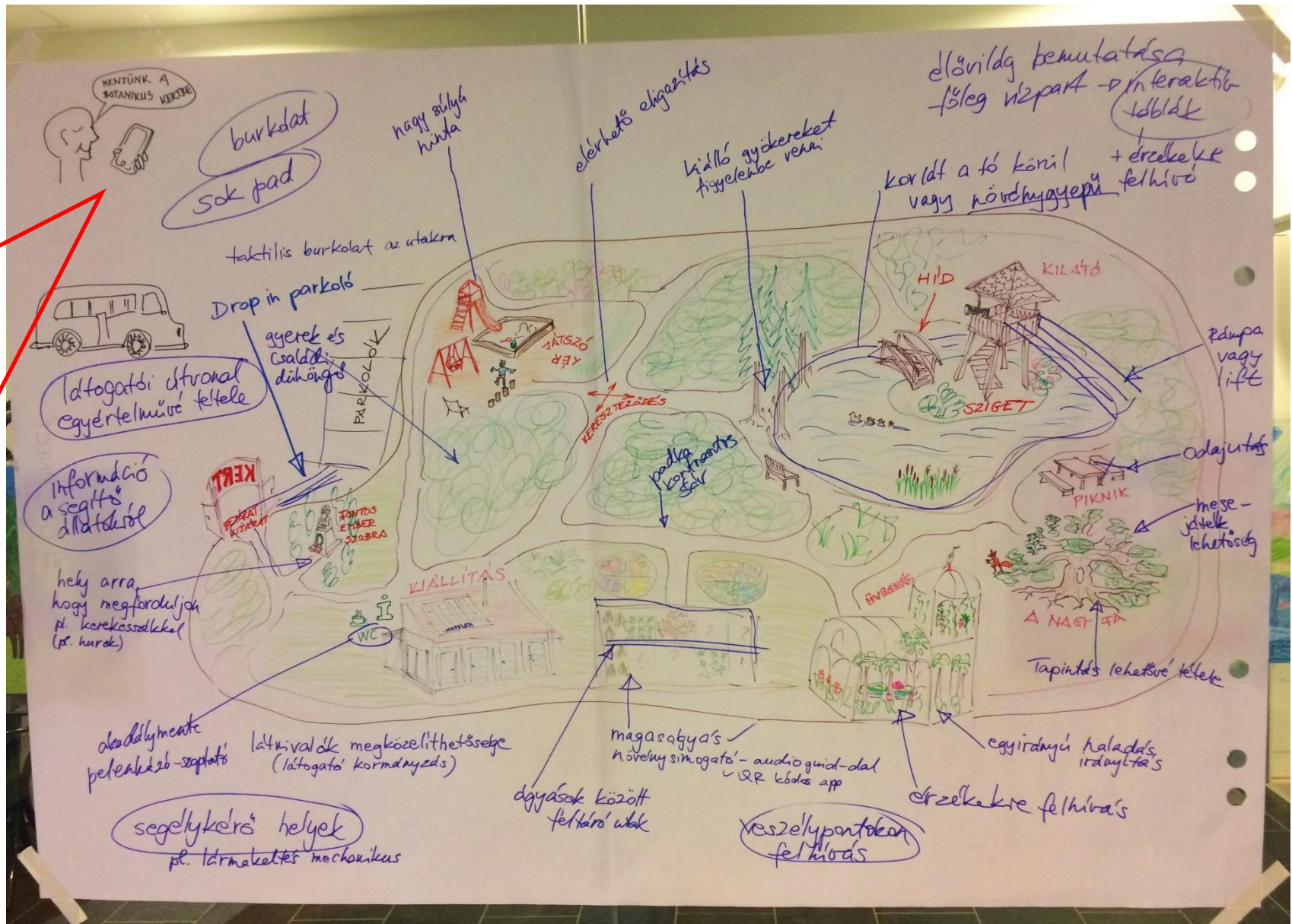
Példák:

- Ha azt szeretnénk elősegíteni, hogy a gyermekek és a sérült emberek érzékeljék egy vízfelület szélét, hogy ne essenek bele, nem biztos, hogy egy tájba kevésbé illő korlátra van szükségünk elegendő lehet bármilyen taktilis megkülönböztetés, pl. egy növényrézszű.
- Hasonlóan nem szükséges pl. lekövezni a teljes úthálózatot, elegendő, ha van egy útvonal kiemelt pontokkal, melynek vonalán a babakocsi és a kerekesszék számára is alkalmas 65 cm széles sávon van ezek könnyű közlekedését biztosító felület.
- A nyilvánvalóan nehezebb útszakaszokat ki kell hagyni, azonban ha egy rövidebb úton nehezen megközelíthető területen van attrakció, akkor érdemes alternatív útvonalon gondolkozni.
- Érdemes szakemberekkel, illetve magukkal az erre vállalkozó sérült emberekkel közösen felmérni a kert akadályait és fejlesztési lehetőségeit. Sok olyan megoldás van, mely nem igényel nagy beruházást, csupán apróbb beavatkozást vagy szervezést.

További példák és megoldások találhatóak a közösen összeállított térképen a következő oldalon és Erzsébet prezentációjában, mely letölthető a MABOSZ honlapjáról.

AKADÁLYMENTESÍTÉSI ÖTLETEK GYŰJTEMÉNYE

Ezt a pontot mindenki elfelejtette, pedig nagyon fontos: **INFORMÁCIÓ A HONLAPON** a fogyatékos emberek lehetőségeiről, az akadálymentesítésről! Ha lehet, olyan formában, amit könnyen elérnek, ha nem is szükséges a teljesen akadálymentes honlap!!!

A foglalkozás, program akadálymentesítése

Ehhez **Kustánné Hegyi Füstös Ilonától**, múzeumpedagógiai szaktanácsadótól, a **Szentendrei Skanzen** tapasztalt munkatársától és egymástól kaptunk különböző megoldásokat.

A **Szentendrei Skanzen tapasztalataiból** jó gyakorlati példákat, adaptálható tartalmakat meríthetünk. Foglalkozásaik jórésze – csak úgy, mint egy gyűjteményes kertben – a szabadban zajlik. Minden foglalkozás alapelve az összes érzék bevonása nem csak az élményszerzésbe, hanem az átadásra szánt ismeretek értelmezésébe, összerendezésébe és személyessé tételébe is.

Tanulságos és botanikus kertekben is jól adaptálható módszereik:

- szituációs-mozgásos játékok, játékok körben
- kesztyűbáb használata szakvezetés közben, melyet a résztvevő gyermek vagy sérült is megkaphat, ez megkönnyíti számára az érzelmei és a gondolatai kifejezését, tolmácsolását
- mesék, ünnepek, szimbólumok használata az összefüggések feltárásában és az érzékek, érzelmek és gondolatok összekapcsolásában
- ének és tánc, elsősorban körtánc beillesztése
- egyszerű kézműves alkotás természeti elemekből, pl. termések, levelek, stb.
- lehetőség szerint legyenek állandó foglalkozásvezetők, hogy a bizalom és a személyesség kialakulhasson, mely nagyban segíti a kommunikációt a sérült emberekkel
- legyen a kertben belátható helyen egy elvonuló hely, ami növeli a komfortérzetet és bizonyos sérültséghez (pl. autizmus) elengedhetetlen

Illdikó a különböző fogyatékosági kategóriákat is érintette előadásában, mely szintén elérhető a **MABOSZ honlapján**.

Elkezdtünk **közösen egy különleges, moderált ötletbörzét**, ahol adott idő alatt mindenki leírta szabadon, kontroll nélkül az ötleteit, majd az egy asztalnál keletkezett ötleteket összegyűjtöttük és továbbadtuk a következő asztalhoz, ahol vagy kiegészíthették és továbbfejleszthették a meglévő ötleteket vagy újakat is hozzátehettek.

A legfontosabb, egyben a legnehezebb egy ötletbörzénél a fókusz megtartása! Sajnos ez ebben az esetben is csorbult egy kicsit, hiszen a résztvevők nem szoktak hasonló workshopokon gyakran résztvenni. A fókusz a következő volt:

Milyen programmal, foglalkozással tudod bemutatni a kertet sérült embereknek élményszerűen?

Annak ellenére, hogy a csapat fele maradt ott erre a feladatra, nagyon sok ötlet érkezett. Az ötletek továbbgondolást, továbbfejlesztést igényelnek a workshopunk fókusza szempontjából: hogyan lesznek ezek sérült emberek számára élményszerűek, olyanok, amikbe ők az adottságaik alapján be tudnak kapcsolódni? **Az ötletek alapötlet formájukban is nagyon inspirálók. Használjátok, fejlesszétek:**

Az ötletbörzén született attrakció és programjavaslatok gyűjteménye:

- **Kedvencek (többszöri említés):**
 - Illatos kert vagy gyógynövénykert
 - mezítlábas ösvény
 - vizes játékok (?)
 - labirintus – növényből vagy másból
- **Kertben, csoporttal játszható, aktív játékok:**
 - Tájékozódási verseny megadott állomáshelyekkel és feladatokkal vagy csak vaktérképen jelölt pontok megtalálása időre
 - Expedíció feladatokkal, vaktérképpel, kincskereséssel, stb.
 - Puzzle kirakó – a kert növényeire kihelyezett kirakó darabok begyűjtése és összerakása
 - egyensúlyozást segítő játék
 - tudáspróba-kötélhúzás növényekhez kapcsolódó igaz/hamis állításokhoz kapcsolva
 - egyikkel lerajzoltatni egy növényt, amit a másik lát és az alapján mondja neki, hogy mit lát, majd a rajz alapján megkeresni az eredeti növényt (itt a játékszabály pontosítandó)
 - szelfi-rajzkészítés
- **Készített játékok (beltérbe is jó és hordozható is):**
 - termés- memória játék
 - tapintó doboz
 - zsákbamacska
 - kis zsákcskában elhelyezett termések felismerése illat alapján
 - kéreg-gyűjtemény, rügy-gyűjtemény, termés-gyűjtemény
 - Nagy makettek - termések, levelek, stb.
- **Madarakkal kapcsolatos javaslatok:**
 - madarak lakóhelyeinek felkeresése a kertben, ezek összehasonlítása
 - a madarak hangjainak megismerése, azonos fajhoz tartozó különböző hangok is akár
 - madár hangok eléneklése – melyiket tudjuk, melyiket nem, mi emberek?
 - Madár- és állathanggyűjtés telefonnal - felveszik és meg is próbáljuk elénekelni
- **Gyógynövényes Gasztro Program típusú javaslatok:**
 - különböző sérültséggel élők számára, csoportra szabott interaktív megoldással – pl. kertgondozás, növények gyűjtése, ajándék / dísz tárgy készítése, közös főzés-sütés a növényekből, kutyulékok készítése
 - Zöld büfé, természetett vagy vadon termő növények kóstolása kint a természetben direktben
 - étel fogyasztása alapján kitalálni, hogy milyen fűszer volt benne, ezt követően keressük meg a kertben a növényt, finom morzsolással kicsalt illatpróbákkal
 - a keresést segíthetjük jelekkel, pl. kis bögre jellel (ami jelzi, hogy ez az egyik éppen most kóstolt)
- **5 gyógynövény – 5 hangszer** – mindegyik gyógynövénynek egy hangszert választunk egy főbb tulajdonság alapján, tapintással, illattal együtt és azt szólaltatjuk meg; vagy a résztvevő kapcsolhat a növényhez zenét és mondja el, miért azt érzi a leginkább hozzáillőnek, számára mi volt az a legfontosabb tulajdonság, ami alapján választotta; de lehetne konkrét népdalok, mikben az 5 növény szerepel – ehhez kapcsolódóan sokból ki lehet választani a kiegészítendő helyes megnevezést

- **Festőnövények bemutatása** – 6 festőnövényt kiválasztunk a 6 alapszín alapján, hozzá a növényi részt, amiből előállítható. A növény bemutatható valójában, ha van a kertükben vagy kép alapján is. A festő növényi részt tálkában, a festett színt gyapjúfonalon tudjuk megmutatni
- **Élménykert érzetekre épülő tematikákkal**
 - (pl. puha-kemény, nedves-száraz, illatos-büdös, szép-csúnya, természetes-mesterséges)
 - csikizés, simogatás, paskolás pl. füvekkel, kalászokkal, vékony ágrendszerekkel
 - súly érzékelés, érintés és egyensúly finomítása – milyen erővel kell tartanod, hogy le ne essen
 - Illatgyűjtés úgy, hogy a kezén hozz az illatot, amit a növény simogatásával gyűjtött be
 - lehet tovább vinni, hogy milyen érzéseket vált ki?
- **Zenélj-táncolj a kertben:**
 - zenélés növény részekkel
 - akár hangszer is készíthetünk belőlük
 - írjunk dalt egy növényről közösen
 - gyűjtsünk meglévő, növényekről szóló dalokat
 - fa körbetáncolása
 - vagy csak egyszerűen egy kinti koncert szervezése
- **Emberi kultúra és növény tematikára:**
 - tárgyakon látható ornamentikus díszítések alapján az eredeti növény megkeresése
 - életre keltett növények (pl. a kelta fa ABC)
 - növényekhez kapcsolódó szólások, közmondások összegyűjtése és „elemzése”
 - irodalmi művek bekapcsolása
 - Mesejáték kicsiknek a kert nevezetes vagy ismertetni akart növényénél – ez lehet készen, vagy együtt is írhatjuk
- **Érdekes szempontú megközelítések behozása** a természet megfigyelésébe pl.: fizikai változások megfigyelése, mint hajlékonyság, rugalmasság, stb.; eszi vagy nem eszi az állat?
- **Speciális kertvezetések**, fókuszálva a virágzatokra, termésekre, magokra és az élőhely hangjaira, szokatlan alakú növényi részekre, növényekre
- **Tematikus utak** – különböző illatú növények jeleznek egy-egy utat, vagy színek szerint
- **Kéregjáték:** 3 fa kérgét tapintással megtapasztaljuk, majd egy gyereknek bekötjük a szemét, odavezetjük valamelyik fához é találja ki, melyik lehet az. A játék végén lehet tánc a fa körül és/vagy a fák megölelése.
- **Hangjáték készítés:** Egy hangokra koncentráló kerti séta után hangokkal játszunk újra a sétát, csináljunk egyfajta „hangjátékot” a sétánk emlékeiből közösen. Vajon kinek melyik hang maradt meg az emlékezetében?
- **Személyiség-émlék-növény program:** Egy tálból a csoport tagjai választanak valamilyen növényi részt (toboz, termés, mag, virág, hajtás) és mondja el, miért azt választotta (feltételezés: azért választotta, mert illik az egyéniségéhez). Összerakhat egy kis dobozt is. Kapcsolódó javaslat: azt mesélje el, hogy milyen személyes, de a többiekkel megosztható emlékhez kapcsolódik a kiválasztott növény illetve annak része.

- **Séta vakon:** hány lépésre van..., irányok érzékelése, térérezékelés vakon, egyes objektumoknál tapintás és szaglás, hangforrások bekapcsolása irány- és távolságjelzőként (szerk.: ezt érdemes lenne validáltatni vakokkal vagy látóknak kiajánlani)
- **MME növény- és rovarhatározó applikációjának használata** és más pl. növényfelismerő vagy játékos applikációk, amik jók
- **Ücsörgés csendben** és közben az illatok, hangok, fények figyelése

Ezeket az ötleteket egyelőre nem gondoltuk tovább részleteiben és nem véleményeztettük sérült „tesztcsoportokkal” javasoljuk, hogy ha megtetszik valamelyik, bevezetés előtt értékeljétek valamilyen módon. A következő lépés egy fejlesztési folyamatban, hogy kiválasztjuk együtt a legtöbbször szereplő ötleteket illetve olyat, ami sokaknak tetszik és továbbfejlesztjük abból a szempontból, hogyan lehet megvalósítani különböző sérüléssel érkező csoportokkal, kidolgozzuk a részleteket és validáljuk különböző szempontokból.

Felkészülés sérült emberek csoportjának fogadására:

A **workshop érzékenyítő részének** célja az volt, hogy a munka elején megfogalmazott félelemeink oldódjanak és sztereotípiáink alakuljanak, ezáltal közelebb kerüljünk ahhoz, hogyan tudjuk önmagunkat lelkileg és pszichikailag felkészíteni arra a kihívásra, amit akaratlanul is jelent egy sérült emberekkel, különösen egy csoporttal való együttműködés.

Kovács Ferenctől és Kovács-Teslery Beátától, a Mentálmankó Alapítvány outdoor élményterapeutától ahhoz kaptunk az idő rövidege miatt inkább csak egy kis bevezetést, hogyan készülhetünk fel pszichikailag a sérült emberekkel való kommunikációra, hogyan alakíthatjuk át sztereotípiáinkat.

A legfontosabb javaslataik arról, hogyan viszonyuljunk sérült embertársainkhoz:

- A sérült ember abban különbözik az egészségestől, hogy nem tudja eltitkolni a hibáját.
- Ne irányítsd, hisz autonóm ember, adj neki megfelelően biztonságos és megfelelően tág teret az önállósághoz!
- Ne azt nézd, hogy miben más mint a többi, mert elvonhatja a figyelmedet arról, amivel megadhatod neki, hogy úgy érezze, ugyanolyan mint a többi.
- Hunyd le csodálkozó szemed, ha őt akarod látni és nem a problémáját.
- Alkalmat embert csak akkor találsz, ha az alkalmasságát vizsgálod és nem az alkalmatlanságát.
- Ha a kevesebbet keresed benne, a kevesebbet fogod látni, ha a többet keresed benne, akkor a többet fogod látni

Pár kreatív javaslat a tervezés elősegítésére

A tervezésnél a legfontosabb, hogy **éld meg, járd végig azt az utat, amit ő végig fog járni** annak érdekében, hogy te is megéld a helyzetet. Igenis ki kell próbálni, az teljesen nem ugyanaz, mint ha csak végiggondoljuk. Mindig vonjuk be a kollégákat, akik más-más szemszögből nézik a gyakorlatot.

Fontos, hogy **ha egyetemesen tervezünk, akkor mindenféle látogatói csoport** - pl. babakocsival és kisgyerekekkel érkező anyukák, idős emberek éppúgy, mint különböző fogyatékoságokkal érkezők - lehetséges szükségleteit, igényeit próbáljuk meg végiggondolni. Továbbá figyelembe kell vennünk az adottságokat, a veszélyeket, a tanárt.....nincs vége a szempontoknak. Ezért sokszor a tervezés összetettsége miatt igen nyomasztó feladat, és biztosan többször tapasztaltuk már, hogy frusztrációnk blokkolja az agyunkat. Különböző módszerek segíthetnek ennek kiküszöbölésében. Egy közülük Edward de Bono pszichológus által kidolgozott 6 kalap módszer, mely kiválóan alkalmazható ebben az esetben, amit Kovács Ferenc outdoor élményterapeuta osztott meg velünk:

A 6 kalap módszer:

A hat színes kalap hat különböző emberi gondolkodási aspektust szimbolizál. Azért van szükség a szimbólumok – jelen esetben a különböző színű kalapok - használatára, mert egyszerűbbé teszi az üzemmódok ki- és bekapcsolását.

6 gondolkodási aspektus – 6 kalap:

zöld: kreativitás, ötletek, megoldások; **kék:** a folyamat menedzselése; **fehér:** információk, konkrétumok gyűjtése; **piros:** érzelmek kifejezése; **sárga:** pozitívumok megtalálása; **fekete:** veszélyek, negatívumok azonosítása;

A gyakorlatban, amikor a közös gondolkodásnak nincs igazi irányítója, ezek szabályozatlanul, összevissza jutnak érvényre, így kioltják egymást. A 6 kalap módszernél mindenki párhuzamosan megy a többiekkel.

Egy gyűjteményes kerti program tervezésekor a vezető összehívja a kollégákat, és ismerteti velük a kiinduló tervet. Eldöntik az aspektusok-kalapok sorrendjét, nem muszáj mindegyiket alkalmazni. Ezt követően közösen végigcsinálják a folyamatot többször, de minden alkalommal csak egy aspektusból nézik mindannyian. Amikor pl. az érzelmek köre van, mindenki csak arra koncentrálni és azt jegyzeteli, milyen érzelmeket vált ki belőle a program. Amikor pl. a fekete kalappal csinálja végig a csapat, mindenki akadékoskodhat, de a sárga kalapos körben mindenki csak arra koncentrálni, mi jó a programban. Közben mindenki jegyzetel!

Mindig kék kalappal kezdünk és azzal fejezzük be, ennek szellemében az elején a fókuszot határozzuk meg (kinek, milyen célcsoportnak, mit szeretnénk adni), a végén pedig összegezzük a folyamatot.

(forrás: Kaszás György: *Gondolkodjunk, mert vagyunk! 12 kreatív problémamegoldó módszer*; HVG Kiadó 2011)

A **kiértékelést** kisebb csapatban is lehet végezni, de mindig fontos kiértékelni! Ha pl. egy egész ösvényről van szó, szakaszonként is lehet értékelni.

A kiértékelés a program megvalósulása után is nagyon fontos. Mindig tegyük fel a kérdést magunknak és válaszoljuk meg. Ha tudjuk, vonjuk be a kollégákat:

- Mennyivel vagyunk előbbre, mint az előző alkalommal?
- Ha nem látjuk, hogy előrébb vagyunk, akkor hogyan folytassuk?
- Elég, ha csak egy lépéssel jobbak vagyunk, de legyünk jobbak!
- Fontos, hogy tudjuk bizonyítani, mert akkor tudjuk szívvel-lélekkel csinálni.

A trénerok ezt a neonszínű pólót viselik a természetben a fiatalokkal szervezett programokon is, azért, hogy messziről láthassák őket a fiatalok, sűrűbb növényzetben is. Ez biztonságérzetet ad nekik, hiszen könnyebben meglátják a foglalkozásvezetőt.

Ebben a gyakorlatban azt tapasztalhattuk meg, hogy tudunk-e úgy, szelíden támogatást, védelmet adni a vak embernek, hogy közben megőrizzük a szabadságát, pl. ő döntheti el, merre szeretne menni és milyen tempóban. Sokszor követjük el azt a hibát, hogy túlóvjuk a sérült embert.

Ennek a gyakorlatnak a célja az volt, hogy megtapasztaljuk, mennyire fontos a megfelelő mennyiségű és minőségű információ, hogyan változtatja meg az ember, különösen a valamely érzékelésétől (itt a látás) megfosztott ember jelenlétét és együttműködési szintjét a információk és szabályok minősége. Fontos, hogy a szabályokat az elérni kívánt eredményhez és a célcsoporthoz írjuk. Az épített környezettel nem tudsz mit csinálni, de a szabályokat tudod úgy alakítani, hogy azt hozd létre, amit szeretnél.

készítette: a MABOSZ megbízásából Szendi Zsuzsa (szendiproject@gmail.com), 2019 februárban